

# De eike- processierups

(*Thaumetopoea processionea* L.)

## Summary

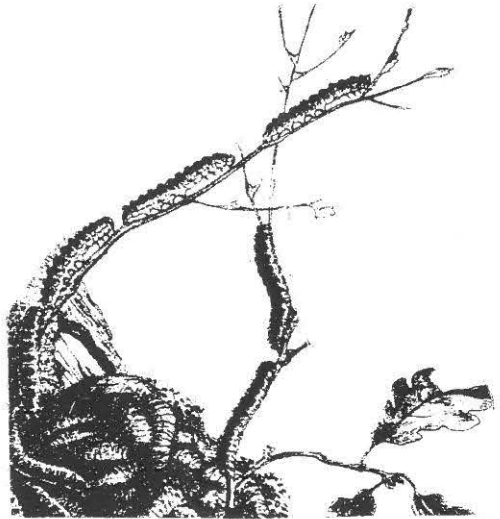
Maintenance employees of public gardens being part time pest control technicians may have to deal with problems caused by the processionary caterpillar. Several control techniques are discussed.

## Inleiding

De werknemers van plantsoenendiensten tevens dierplaagbestrijders in de provincies Noord-Brabant, Limburg en wellicht Gelderland kunnen in hun werk worden geconfronteerd met problemen die worden veroorzaakt door de terugkeer van de processierups. Meldingen van de laatste grote populaties dateren uit 1900. Naar aanleiding van een symposium, georganiseerd door de Provincie Noord-Brabant waarbij ook de regionale Inspectie Milieuhygiëne betrokken was, wordt hierbij de aandacht gevestigd op het probleem. De verwachting is, dat men in de komende zomer een plaag tegemoet kan zien.

## Algemeen

De processierups (*Thaumetopoea processionea* L.) komt voor in Zuid- en Midden-Europa en



*eikeprocessierupsen*

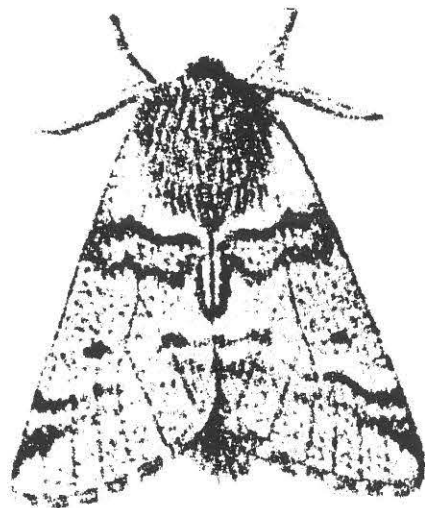
bereikt in Nederland de Noord-westgrens van zijn verspreidingsgebied. De laatste tien jaar zijn de aantallen in Brabant en Limburg in het openbaar groen toegenomen, met name in eiken langs wegen waar zij leven in spinselnesten. De rupsen trekken 's avonds massaal uit de spinselnesten in processie achter elkaar naar de onderste takken van de eik op zoek naar voedsel. 's Ochtends gaan ze op dezelfde wijze terug naar de nesten. De brandharen die van de rupsen vrijkomen veroorzaken grote hinder als mensen ermee in contact komen.

#### Uiterlijk

De vlinders hebben een dik, wollig behaard lijf, geelgrijze voorvleugels met zwartgrijze dwarslijnen en witachtige achtervleugels. Zij meten 25 - 35 mm. De rupsen zijn op de rug blauwachtig zwart, opzij witachtig en hebben op ieder segment een oranjeachtige vlek; zij hebben 6 poten en 10 zuignappen.

#### Leefwijze

De processierups kent één generatie per jaar. Vlinders kan men van half juli tot eind augustus aantreffen. De vlinders hebben een vliegtijd van ca. 2 weken. Het vrouwtje legt tot 300 eitjes in de toppen van eikebomen, die na de winter uitkomen. De rupsen verschijnen rond mei en leven in groepjes bij elkaar. Zij maken tussen enkele bladeren en twijgen een spinsel waarin zij zich verschuilen. Vanaf het derde larvale stadium vormen de rupsen tegen dikkere takken en de stam grote



*eikeprocessievlinder*

spinselnesten van soms 2 meter lengte. Deze bestaan uit spindraden, haren, vervellingshuidjes en uitwerpselen. De volgroeide rups maakt van spinsel en haren een cocon voor de verpopping die in de nesten plaatsvindt. De cocons zitten tegen elkaar en het geheel lijkt daardoor op een hommelnest.

#### Schade en hinder

Vanaf het derde larvale stadium hebben de rupsen op hun rug vele korte, donker gekleurde brandharen die thaumetopoïne bevatten. Een volgroeide rups bezit ca. 700.000 brandharen. De haren veroorzaken bij aanraking binnen enkele uren zwellingen, huidirritatie aan onder andere de ogen en ontstekingsreacties die 14 dagen kunnen aanhouden. Ook kunnen klachten van alge-

mene aard optreden. Bij inademing van de haren kunnen CARA en bronchitis-achtige verschijnselen optreden. Bij hevige jeuk kunnen anti-jeukmiddelen verlichting geven. Het is raadzaam bij ernstige klachten de huisarts te raadplegen.

Aangeraden wordt niet te lopen of fietsen langs wegen waar met rupsen bevolkte eikebomen staan.

De voedselplanten voor de rupsen zijn de inheemse en sinds kort de Amerikaanse eik en ook wel de okkernoot. Schade aan beplantingen wordt veroorzaakt door kaalvraat. Conditievermindering of sterfte van bomen is nog niet aangetoond.

#### Behandeling

Om te voorkomen, dat de brandharen zich verder over het lichaam verspreiden is het van belang, dat de huid goed met water wordt gewassen en dat aangedane ogen goed worden gespoeld met water.

Omdat haren moeilijk uit kleding zijn te verwijderen wordt aanbevolen deze zeer grondig met water te reinigen.

#### Bestrijding

De bestrijding van processierupsen dient te geschieden door deskundig daartoe opgeleid personeel. Uitvoerenden van beheersmaatregelen beschermen zich tegen de brandharen door het gebruik van beschermende kleding, zoals overall, rubber laarzen, handschoenen en volgelaatsmasker.

#### Chemisch

Het gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen, ook al zijn het selectieve gewasbeschermingsmiddelen, hebben als bezwaar, dat ook niet-bedoelde organismen worden gedood.

#### Fysisch

Door in de ontwikkelingsperiode 4 tot 5 maal per jaar de spinsels te **verbranden** wordt de hinder door de processierups duidelijk waarneembaar verminderd. Risico's zijn bastshade en bermbranden.

Het **opzuigen** van spinsels met industriële stofzuigers of mesttanks met een vacuümpomp is een efficiënt hanteerbare methode. De opgezogen rupsen worden opgevangen in een gedeeltelijk met water gevulde tank.

#### Biologisch

Op beperkte schaal kan na inventarisatie in overleg met de Plantenziektenkundige Dienst het biologische **bacteriepreparaat** op basis van *Bacillus thuringiensis* worden toegepast. Het middel wordt door de rupsen opgenomen en verlamt het maag-darmstelsel.

De poppenrover (*Calosoma sycophanta* L.), een loopkeversoort, is een der voornaamste vijanden van de processierups.

In landen waar de soort algemeen is komen sterke populatieschommelingen voor. Vanaf

1992 komen er in Nederland meldingen bij de Benelux werkgroep Nachtvinders binnen van zwaar door **sluipwespen** geparasiteerde nesten. Ook **sluipvliegen** zijn waargenomen.

Het Instituut voor biologische bestrijding van de Landbouw Universiteit te Wageningen verricht onderzoek naar diersoorten die kunnen worden ingezet voor biologische bestrijding, waaronder sluipwespen.

Inzet van bedrijfsmatig gekweekte sluipwespen lijkt het meest ideaal. Dit leidt echter op korte termijn niet tot een afdoende oplossing.

A. Balkstra.

#### Literatuur:

- *Voordrachten "Symposium over de processierups", d.d. 24 april, Provinciehuis Den Bosch:*
  - *De processierups – H. Stigter*
  - *De eikeprocessierups, wel of niet een gezondheidsgevaar? – H.W.A. Jans*
  - *Minder bestrijdingsmiddelen kan – T. Jenniskens*
  - *Beheersmogelijkheden van overlast door de processierups – ing. F. Das.*
- *Onze Vlinders – D. ter Haar, Uitgeverij Intercombi van Seijen B.V., Leeuwarden.*